

НАСТУПНІСТЬ У НУШ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКІСНОЇ ОСВІТИ

ADMISSION TO NUSH AS A PREREQUISITE FOR PROVIDING QUALITY EDUCATION

Стаття присвячена феномену наступності між початковою та основною ланками освіти в умовах оновлення національної освітньої системи та розбудови Нової української школи. Зазначається, що естафету Нової української школи активно перебирає основна школа. Чільне місце у формуванні нового підходу до організації освітнього процесу займають проблеми наступності, від вирішення яких залежатиме комфортність перебування дитини в школі протягом наступних 5-ти років, якість її навчання, психічне та фізичне здоров'я, подальша соціалізація тощо.

Акцентується увага на тому, що на сучасному етапі розвитку вітчизняної освітньої галузі часто ця проблема зводиться лише до традиційного розуміння: дотримання наступності у змісті, методах, формах і прийомах навчання. Не відкидаючи такий підхід, автори вважають, що варто більше уваги приділяти питанню наступності щодо головних аспектів формування та розвитку особистості здобувача освіти початкової школи і учня п'ятого класу.

Констатується, що найскладнішим періодом адаптації є період саме переходу дитини з початкової школи в основну, а тому, на думку авторів, варто з'ясувати причини труднощів адаптації, які зумовлені накладанням двох чинників: проблем освітнього плану та вікових змін.

Наголошується на тому, що до основних проблем переходу між початковою школою та базовою можна віднести: різні підходи до підготовки вчителів початкової і старшої школи, низький рівень знань освітян про психологічні та фізіологічні особливості здобувачів освіти, відсутність співпраці вчителів початкових і вчителів-предметників, відсутність спілкування та тематичних зустрічей між учнями різних освітніх рівнів (особливо загострилася дана проблема в період пандемії коронавірусної інфекції та повномасштабної війни через перехід на дистанційну форму навчання і викладання).

На основі огляду наукових джерел зроблена спроба зосередити фокус уваги на комплексному підході до вирішення питань адаптації та врахуванні даної проблеми в управлінській, навчальній, методичній роботі, а також залученні педагогів, батьків, шкільної психологічної служби, адміністрації закладів освіти. Зазначається, що лише спільно вироблена програма дій та практична її реалізація дасть можливість дитині успішно пройти складний період адаптації.

Ключові слова: наступність, адаптація, модернізація національної системи освіти, початкова освіта, базова середня освіта, Нова українська школа, освітня криза, вікові зміни.

The article is devoted to the phenomenon of continuity between primary and primary education in the context of the renewal of the national education system and the development of the New Ukrainian School. It is noted that the relay of the New Ukrainian School is being actively picked up by the primary school. A prominent place in the formation of a new approach to the organization of the educational process is occupied by the problems of continuity, the solution of which will depend on the comfort of the child's stay at school for the next 5 years, the quality of his education, mental and physical health, further socialization, etc.

Attention is focused on the fact that at the current stage of the development of the domestic educational sector, this problem is often reduced to the traditional understanding: compliance with the content, methods, forms and techniques of education. Without rejecting such an approach, the authors believe that it is worth paying more attention to the question of continuity regarding the main aspects of the formation and development of the personality of a student of primary school education and a student of the fifth grade.

It is found that the most difficult period of adaptation is the period of the child's transition from primary school to primary school, and therefore, according to the authors, it is worth finding out the reasons for the difficulties of adaptation, which are due to the overlap of two factors: problems of the educational plan and age changes.

It is emphasized that the main problems of the transition between primary school and basic school include: different approaches to the training of primary and high school teachers, the low level of knowledge of educators about the psychological and physiological characteristics of students, lack of cooperation between primary and subject teachers, lack of communication and thematic meetings between students of different educational levels (this problem was especially aggravated during the coronavirus pandemic and full-scale war due to the transition to distance learning and teaching).

On the basis of a review of scientific sources, an attempt was made to focus attention on a comprehensive approach to solving adaptation issues and taking into account this problem in managerial, educational, methodical work, as well as involving teachers, parents, school psychological services, and the administration of educational institutions. It is noted that only a jointly developed action program and its practical implementation will enable the child to successfully go through a difficult period of adaptation.

Key words: continuity, adaptation, modernization of the national education system, primary education, basic secondary education, New Ukrainian School, educational crisis, age changes.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/49.2.4>

Швидун Л.Т.,

ст. викладач кафедри дошкільної та початкової освіти Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»

Виноградова О.М.,

ст. викладач кафедри дошкільної та початкової освіти Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Модернізація національної системи освіти, не дивлячись на ряд кризових ситуацій (пандемія коронавірусної інфекції, повномасштабна війна в Україні) триває. Цьогоріч естафету Нової української школи (далі – НУШ) активно перебирає основна школа. Чільне місце у формуванні нового підходу до організації освітнього процесу займають проблеми наступності, зокрема, між початковою та основною ланками освіти, від вирішення яких залежатиме комфортність перебування дитини в школі протягом наступних 5-ти років, якість її навчання, психічне та фізичне здоров'я, подальша соціалізація тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сучасна зарубіжна та вітчизняна наукова думка представлена великою кількістю досліджень із проблем наступності між різними рівнями освіти: дошкільною, початковою, основною. Дослідженням питань наступності займалися такі українські науковці як А. Богуш, О. Савченко, В. Кремінь, М. Вашуленко, М. Пентиліюк, Т. Чижова, К. Плиско, Г. Люблінська, Л. Федоренко, М. Львов та інші. Однак аналіз наукових розвідок дозволяє говорити, що «коло наукових досліджень, пов'язаних з розв'язанням даної проблеми, досі ще залишається недостатньо розкритим як у вітчизняній, так і в зарубіжній педагогіці» [7, с. 13].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Феномен наступності в навчанні завжди був і залишається сьогодні досить непростим явищем, що потребує додаткового дослідження. На думку дослідниці О. Савченко «її складність полягає у відсутності єдиних підходів» [7, с. 13]. Часто ця проблема зводиться лише до традиційного розуміння: дотримання наступності у змісті, методах, формах і прийомах навчання. Не відкидаючи такий підхід, ми вважаємо, що варто більше уваги приділяти питанню наступності щодо головних аспектів формування та розвитку особистості здобувача освіти початкової школи і учня п'ятого класу.

Актуальність теми також підсилюється необхідністю реформування основної школи в контексті НУШ на засадах наступності.

Мета статті полягає у визначенні на основі аналізу наукових та нормативно-правових джерел можливості реалізації принципу наступності між початковою та основною школами як важливого чинника забезпечення якості освіти в умовах НУШ.

Виклад основного матеріалу. Закон України «Про освіту» визначає «наступність як одну з необхідних умов неперервної освіти, яка забезпечує єдність мети, змісту, методів, форм навчання з урахуванням вікових особливостей дітей в суміжних ланках освіти» [6].

Із поняттям «наступність» тісно пов'язане поняття «адаптація», що є предметом вивчення багатьох наук: педагогіки, психології, філософії, соціології, біології, фізіології тощо. Відповідно виділяються такі види адаптації: фізіологічна, психологічна, соціальна.

Сучасна наукова література з психології адаптацію в школі досліджує «як пристосування дитини до нового порядку соціального середовища, нових взаємовідносин і нового характеру діяльності» [8]. Великий тлумачний словник сучасної української мови поняття «адаптація» трактує як «пристосування організмів, органів чуття до умов існування, до оточення» [2, с. 11].

В Державному стандарті базової середньої освіти виділено два цикли: «адаптаційний (5–6 класи) та базового предметного навчання (7–9 класи), що дають змогу враховувати вікові та індивідуальні особливості розвитку і потреби учнів, а також забезпечити просування індивідуальними освітніми траєкторіями» [4, с. 2].

Людина за життя не один раз зустрічається із проблемами адаптації. Дитина перший вагомий досвід адаптації набуває, переступаючи поріг закладу дошкільної освіти. Початок навчання в першому класі – це адаптація дитини до шкільного життя: уроків, нового режиму дня, вчителя тощо. Однак одним із найскладніших періодів адаптації є період переходу дитини з початкової школи в основну. Визначаючи період навчання в 5 класі як найбільш складний, варто звернути увагу на причини труднощів періоду адаптації, які зумовлені, на нашу думку, накладанням двох чинників: різкої зміни умов навчання та вікових фізичних і фізіологічних змін, насамперед, це початок статевого дозрівання, інтенсивний ріст тіла, зростання фізичного навантаження на всі органи, нерівномірність фізичного розвитку, нервової системи, її недосконалість. А з іншої сторони – в 5 класі збільшується обсяг і кількість навчальних предметів, тижневе навантаження на дитину, розширюється коло вчителів, з якими учні мають постійно спілкуватися, на зміну першій учительці приходять класний керівник, відбувається перехід на кабінетну систему навчання, змінюється статус: із «старшого» в початковій школі знову на «наймолодшого» – в основній. Дослідниця К. Поліванова прийшла до висновку, що «у п'ятикласників відбувається переломний момент у ставленні до майбутнього в порівнянні з молодшими школярами, тоді як в минулих дослідженнях це явище спостерігалось у 15-річних школярів» [3]. Можемо стверджувати, що «...відбувається накладання двох криз – освітньої і вікової. Освітня криза провокується недосконалістю існуючої освітньої системи. Ця криза носить деструктивний характер. Відмінна риса освітньої кризи від вікової проявляється в тому, що остання конструктивна в своїх негативних проявах. Г. Цукерман зазначає, що взаємодія двох криз в житті людини може привести до серйозних проблем, ніж послідовне проживання кожної з них. Звідси перехід учнів з початкової ланки в середню збігається за часом з віковим кризою – початком переходу від дитинства, досить стабільним періодом розвитку до підліткового віку – більш нестійким і динамічним» [5, с. 30].

Феномен наступності не новий для науковців та освітян, однак часто йому не приділяється належна увага, підходи до вирішення питань наступності часто носять формальний характер, педагоги часто не бачать різниці між учнями п'ятого класу та іншими учнями основної школи, що може призвести до затяжного протікання процесу адаптації дитини або й до дезадаптації, зниження рівня успішності, мотивації навчання. Тому варто звернути увагу, що дана проблема вимагає комплексного підходу до її вирішення та повинна враховуватися в управлінській, навчальній, методичній роботі. Мають бути задіяні педагоги, батьки, шкільний психолог, адміністрація закладу освіти. Лише спільно вироблена програма дій та практична її реалізація дасть можливість дитині успішно пройти складний період адаптації.

Робота з питань наступності між початковою та середньою ланками має розпочинатися з ознайомлення вчителів-предметників з організацією освітнього процесу, вимогами до здобувачів освіти, структурою уроків в початковій школі, зокрема, в четвертому класі; аналізу ними Державного стандарту початкової освіти та Державного стандарту базової середньої освіти, навчальних програм тощо. Такий підхід дасть можливість вчителям-предметникам ознайомитися із стилем роботи класовода, оцінити майбутніх учнів п'ятого класу, спиратися на отримані знання в подальшій роботі з дітьми. Тут важливе значення буде відігравати чітко спланована та організаційно продумана спільна методична робота класоводів та вчителів-предметників із обов'язковим залученням шкільного психолога.

Ще одним немаловажним аспектом у вирішенні проблем наступності є робота вчителів, психолога, соціального педагога з батьками. Розглядаючи вплив сім'ї на шкільну адаптацію, ми підтримуємо дослідника В. Бойчука, який до позитивних чинників відносить: «правильні методи виховання в сім'ї (95,3%); безконфліктна ситуація в сім'ї (94,4%); відсутність в сім'ї конфліктів через алкоголізм (91,1%); високий рівень освіченості батька (87,9%); високий рівень освіченості матері (83,2%); повна сім'я (77,6%); задоволення від спілкування з дорослими (74,6%)» [3, с. 5].

Кожна дитина – це особистість із своїм, властивим лише їй, протіканням психологічних, фізіологічних процесів тощо. Процес адаптації в кожного здобувача освіти проходить теж по різному, відрізняється швидкістю, часовими межами. «Велика частина дітей (50-60%) адаптуються протягом перших двох-трьох місяців навчання. Іншим дітям (приблизно 30%) потрібно більше часу для адаптації до нових вимог шкільного життя. У 15% підлітків до значних труднощів у навчальній роботі додаються труднощі складної і тривалої (до одного року) адаптації» [5, с. 32]. Тому «адаптована дитина, з цієї точки зору, – це така дитина, яка пристосована до повноцінного розвитку свого особистісного, фізичного, інтелектуального потенціалу в даному педагогічному середовищі. Це перспектива психологічного розвитку, що дозволяє

учневі жити в гармонії з зовнішнім світом і самим собою. На операційному рівні можна визначити адаптацію як відповідність психолого-педагогічного статусу дитини вимогам шкільного навчання» [5, с. 20].

До основних проблем переходу між початковою школою та базовою можна віднести: різні підходи до підготовки вчителів початкової і старшої школи, низький рівень знань освітян про психологічні та фізіологічні особливості здобувачів освіти, відсутність співпраці вчителів початкових і вчителів-предметників, відсутність спілкування та тематичних зустрічей між учнями різних освітніх рівнів (особливо загострилася дана проблема в період пандемії коронавірусної інфекції та повномасштабної війни через перехід на дистанційну форму навчання і викладання). Це питання актуальне та потребує подальших наукових розвідок.

Висновки. Проаналізувавши наукові та нормативно-правові джерела з питань наступності між початковою ланкою освіти та базовою середньою ми прийшли до певних висновків.

З однієї сторони, феномен наступності досить непросте явище, особливо актуальним та важливим є для здобувачів освіти, які переходять з початкової ланки школи до п'ятого класу основної школи. Діти цього вікового періоду переживають дві кризові ситуації, що накладаються одна на одну: освітню і вікову.

З другої сторони, до даного питання існує чисто формальний підхід. Тому для успішного проходження випускниками початкової школи та майбутніми п'ятикласниками складного періоду адаптації необхідно, по-перше, розуміння цієї проблеми освітянами, батьками; по-друге, спільна продумана робота педагогічного колективу, психологічної служби закладу освіти та батьків.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бойчук В. Школьна дезадаптація учасників 5-х класов. *Психолог*. 2008. № 35 (323). С. 3–12.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / Уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2007. 1736 с.
3. Волянська О.В. Соціальна психологія. Київ : Знання, 2008. 275 с.
4. Державний стандарт базової середньої освіти : затв. постанов. Кабінету Міністрів України «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти» від 30 вересня 2020 р. № 898.
5. Каралаш І.М. Адаптація школярів до навчальної діяльності при переході з початкового до базового середнього рівня освіти : квал. робота ... другий (магістерський) рівень / Чернів. нац. ун-т імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2021. 125 с.
6. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 04.07.2022).
7. Савченко О. Я. Наступність і перспектива в роботі двох перших ланок освіти. *Дошкільне виховання*. 2000. № 11. С. 4–5.
8. Савчин М. В. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2011. 382 с.